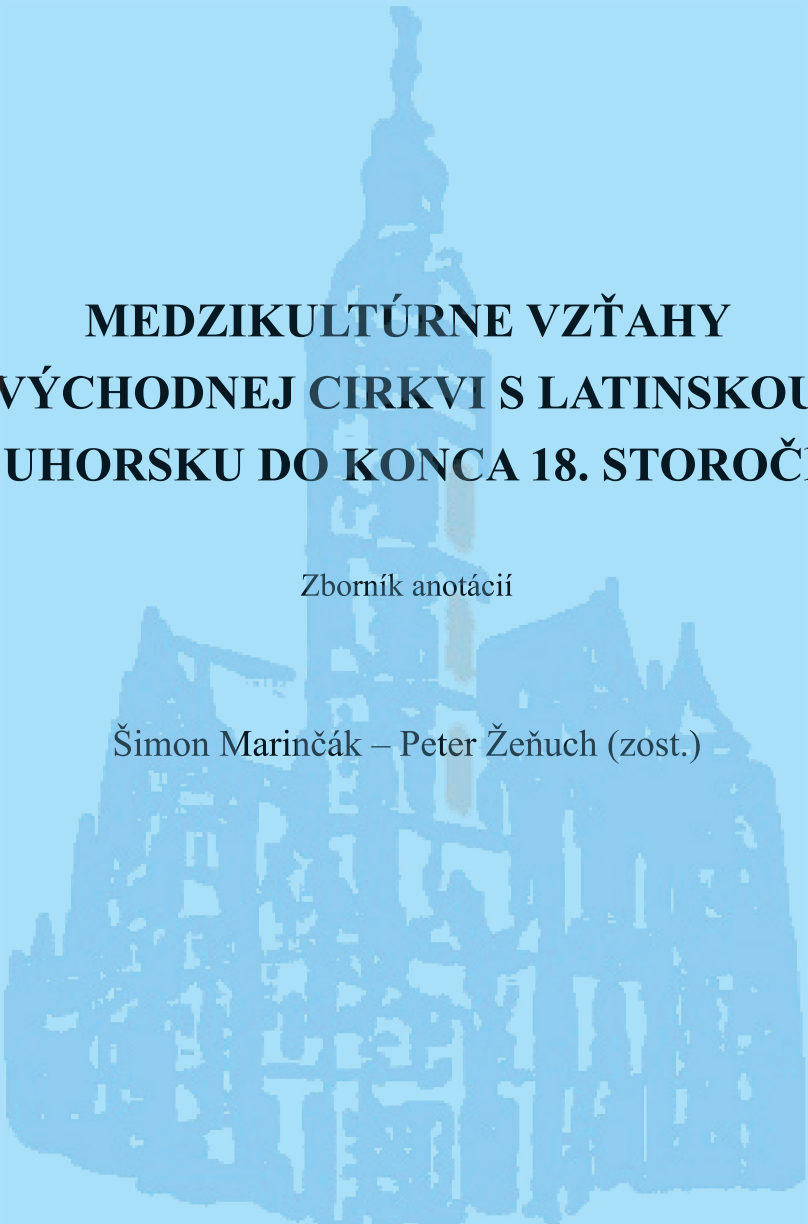

MEDZIKULTÚRNE VZŤAHY VÝCHODNEJ CIRKVI S LATINSKOU V UHORSKU DO KONCA 18. STOROČIA

Zborník anotácií

Šimon Marinčák – Peter Žeňuch (zost.)

Bratislava – Košice
2016

© Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied
© Centrum spirituality Východ-Západ Michala Lacka v Košiciach,
Teologická fakulta Trnavskej univerzity

tlačená brožúra
ISBN 978-80-89489-26-8
EAN 9788089489268

e-dokument
ISBN 978-80-89489-27-5
EAN 9788089489275

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Centrum spirituality Východ-Západ Michala Lacka v Košiciach

Program konferencie

Medzikultúrne vzťahy východnej cirkvi s latinskou v Uhorsku do konca 18. storočia

Konferencia sa realizuje v rámci riešenia projektu podporeného
Agentúrou pre výskum a vývoj

s názvom

**Cyrilské písomníctvo na Slovensku do konca 18. storočia
(číslo projektu: APVV-14-0029)**

Internetová stránka projektu: www.cyrslav.sav.sk

Košice 9.-10. júna 2016

*Konferencia sa uskutoční v prednáškovej miestnosti
Centra spirituality Východ-Západ Michala Lacka v Košiciach.*

Rámcový program

Streda 8. júna 2016

Príchod účastníkov konferencie

Štvrtok 9. júna 2016

Rokovanie od 8:30 do 12:15 hod.

Individuálny obed od 12:30 do 13:30 hod.

Rokovanie od 13:45 do 17:00 hod.

Záverečná diskusia k prezentovaným
výsledkom výskumu 17:00 a 17:15

Piatok 10. júna 2016

Zasadnutie riešiteľov projektu od 9:30 do 12:30 hod.

Exkurzia do Dómu svätej Alžbety spojená
s prehliadkou kultúrnych pamätihodností
mesta Košíc od 14:30 do 17:30 hod.

Sobota 11. júna 2016

Odchod účastníkov konferencie

Miesto konania konferencie

Centrum spirituality Východ-Západ Michala Lacka

Komenského 14

040 01 Košice

Odborný program konferencie dňa 9. júna 2016

Po každom referáte sa plánuje krátka diskusia s faktickými pripomienkami. Záverečná diskusia sa uskutoční za každým tematickým blokom.

1. rokovanie 8:30 – 10:30

ANDREJ ŠKOVIERA:

Latinizácia a jej príčiny v prostredí gréckokatolíckej cirkvi
Mukačevskej eparchie

PETER ZUBKO:

Jágerskí biskupi a latinizácia v 18. storočí

ŠIMON MARINČÁK:

Katechizmus Jozefa De Kamelisa z roku 1698 v kontexte
byzantsko-slovanskej a latinskej konfesionalnej komunikácie

PETER ŽEŇUCH:

Jazykovo-kultúrny obraz medzikonfesionalných vzťahov pod
Karpátmi. Neznámy rukopis kánonov cirkevného a svetského
života zo začiatku 17. storočia z východného Slovenska

Diskusia od 10:30 do 10:45

Od 10:45 do 11:00 prestávka

2. rokovanie 11:00 – 12:00

KATARÍNA ŽEŇUCHOVÁ:

Biblická próza v cyrilských rukopisných zborníkoch a ich vzťah
ku kánonickým textom (na príklade litmanovských rukopisov
z 18. storočia)

SVETLANA VAŠÍČKOVÁ:

Pověsti ze Skutků Římanů a Fysiologu v ugljanském sborníku
Ključ jako odraz latinizačních procesů na Podkarpatské Rusi na
přelomu 17.-18. století

SVORAD ZAVARSKÝ:

Reflexiones super ortu, religione, et habitationis stativis gentis Ruthenae – prameň o identite cirkvi byzantsko-slovanského obradu na Slovensku v druhej polovici 18. storočia

Diskusia od 12:00 do 12:15

Od 12:30 do 13:30 obedňajšia prestávka

3. rokovanie 13:45 – 15:15

ĽUBOMÍRA WILŠINSKÁ:

Stret východnej a západnej teológie v diele *Imago Vitae Monasticae (Cassoviae, 1802)* od Juraja Joannikija Baziloviča OSBM. Teologicko-jazykové príklady

MÁRIA STRÝČKOVÁ:

Z glosára k cirkevno-slovansko-latinskému výkladu liturgie v prostredí cirkvi byzantského obradu na Slovensku

MÁRIA PROKIPČÁKOVÁ:

Prejavy medzikultúrnych vzťahov Východu a Západu v irmologionovej tvorbe 18. storočia v Mukačevskej eparchii

Diskusia od 15:15 do 15:30

Od 15:30 do 15:45 prestávka

4. rokovanie 15:45 – 16:45

TOMÁŠ MRŇÁVEK:

Křest a přijímání dětí v byzantské tradici

MILAN GÁBOR:

Vplyv západného umenia na ikony a ikonostasy východnej cirkvi v období 17. – 19. storočia

Diskusia od 16:45 do 17:00

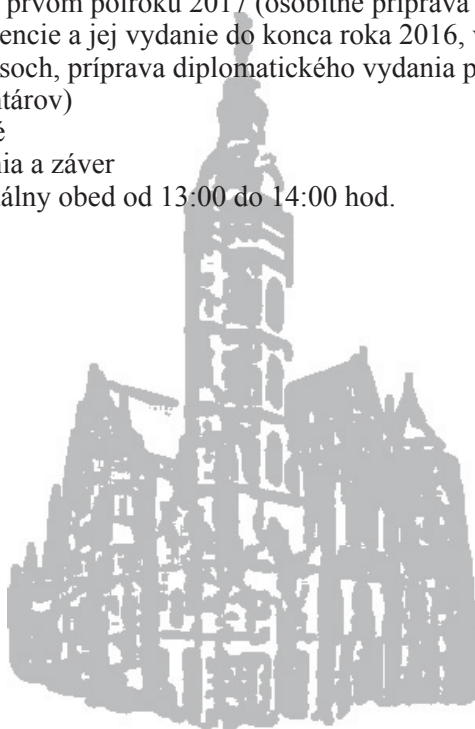
Záverečná diskusia od 17:00 do 17:15

Od 17:30 večera

Program zasadnutia riešiteľského kolektívu dňa 10. júna 2016

Program

1. Otvorenie, schválenie programu, určenie zapisovateľa a overovateľa.
2. Prerokovanie a zhodnotenie vedeckovýskumných aktivít v prvom roku riešenia projektu
3. Časový rozvrh riešenia projektu do konca roka 2016 a príprava aktivít v prvom polroku 2017 (osobitne príprava publikácie z konferencie a jej vydanie do konca roka 2016, výstupy v časopisoch, príprava diplomatického vydania pamiatky a komentárov)
4. Rozličné
5. Uznesenia a záver
6. Individuálny obed od 13:00 do 14:00 hod.

Exkurzia do Dómu svätej Alžbety spojená s prehliadkou kultúrnych pamätihodností mesta Košíc od 14:30 do 17:30 hod.
*Výklad zabezpečuje profesor PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.,
riešiteľ projektu.*

Anotácie referátov

Andrej Škoviera

Latinizácia a jej príčiny v prostredí gréckokatolíckej cirkvi Mukačevskej eparchie

Latinizácia bola dôsledkom snáh o obnovenie cirkevného spoločenstva medzi Rímskou cirkvou a východnými cirkvami, preto v úvode podáme stručný prehľad rozličných modelov obnovenia jednoty a vymedzíme pojem latinizácie. Inšpiráciou a modelom pre Užhorodskú úniu bola Brestská únia, preto budeme skúmať aspekt latinizácie v jej dokumentoch. Užhorodská únia bola zlomovým bodom pre latinizáciu kresťanov byzantského obradu na území východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi, preto bude potrebné analyzovať z tohto aspektu jej dokumenty aj okolnosti jej podpísania. Budeme skúmať základné príčiny a motívy latinizácie vo všeobecnosti a špecificky v Mukačevskej eparchii. Latinizáciu možno členiť na násilnú, dobrovoľnú, spontánnu; latinizáciu zvonku a zvnútra. Pokúsime sa načrtnúť chronologický postup latinizácie. Budeme skúmať vybrané príklady latinizácie a poukážeme na vzťah teológie, spirituality, bohoslužobného života a kanonického práva a ich vzájomné vplyvy pri latinizácii.

Jágerskí biskupi a latinizácia v 18. storočí

V 18. storočí sa jágerskí biskupi intenzívnejšie venovali uniatskej otázke, lebo väčšina územia, kde žili, patrila do Jágerskej diecézy. Tak vznikli jedinečné záznamy o ich farnostiach, presbyteroch, problémoch, financovaní, slávení sviatkov; vzácnym prameňom sú skrutíniá presbyterov a kánonická vizitácia biskupa F. Barkóciho. V sledovaných prameňoch sa zachytáva vtedajší stav života uniátov, rozvoj a fungovanie ich náboženského života, ich viera, sviatostná disciplína, kultúrne a spoločenské problémy, ktoré pramenili z rozličného spoločenského postavenia duchovných západného i východného obradu.

Názory, že jágerskí biskupi polatinčili uniátov, sú pravdivé iba do malej miery, hoci isté disciplinárne záležitosti im boli aj vnucované. Pramene svedčia však aj o tom, ako latinskí biskupi bránili východný obrad a zvyky, ba žiadali, aby sa tieto nemiešali. Príspevok na základe latinských prameňov špecifikuje konkrétne oblasti a problémy, ktoré síce môžu byť nazývané latinizáciou, ale v kontexte svojho obdobia sú chápané ako kultúrne, spoločenské a náboženské vyrovnávanie.

Šimon Marinčák

Katechizmus Jozefa De Kamelisa z roku 1698 v kontexte byzantsko-slovanskej a latinskej konfesionálnej komunikácie

De Kamelisov katechizmus je z viacerých hľadísk jedinečným obrazom religiózneho života a kultúry veriacich konštantínopolského obradu na území Uhorska. Ide o prvý tlačенý dokument v cyrilike na našom území, ktorý bol nielen vytlačený v Trnave, čiže vzišiel z domácej produkcie, ale zároveň reflektuje dobovú náboženskú situáciu. Jeho primárnym princípom je nielen zdefinovať základy náboženstva, morálky a disciplíny, ale zároveň aj reflektovať dogmatický vývin v prostredí majoritnej latinskej cirkvi.

Tento dokument poskytuje množstvo cenných informácií o osobitostiach miestnej cirkevno-liturgickej tradície. Jeho vydanie predstavuje významný kultúrny počin, ktorým sa začínajú literárne dejiny náboženského života katolíkov konštantínopolského obradu v bývalej Mukačevskej eparchii.

V referáte sa pokúsime vyhľadať tie najdôležitejšie údaje a zasadiť ich do dobového kultúrno-náboženského kontextu.

Peter Žeňuch

Jazykovo-kultúrny obraz medzikonfesionalných vzťahov pod Karpatmi

Neznámy rukopis kánonov cirkevného a svetského života zo začiatku 17. storočia z východného Slovenska

Cyrilské rukopisné pamiatky predstavujú cenný doklad kontinuálneho rozvoja byzantskej tradície v slovanskom prostredí. Pravda, je to obsiahly korpus písomností a prameňov, ktoré dokladujú najmä nepretržitý vývin literatúry poznačenej cirkevnoslovanským jazykovým dedičstvom. Toto písomné kontinuum predstavujú nielen texty liturgického charakteru, ale aj písomností hagiografického, apologetického, historického, homiletického obsahu i ďalšie cyrilské rukopisné i tlačené pramene, ktoré utvárajú obraz o širokej kultúrnej základni prostredia, v ktorom sa slovanské písomníctvo rozvíjalo a uplatňovalo v rozličných sférach kultúrnej komunikácie. Je známe, že cyrilská písomná tradícia spolu s liturgickým cirkevnoslovanským jazykom sa spája predovšetkým s tým prostredím, ktoré prijalo byzantsko-slovanský obrad ako prejav národnej a kultúrno-konfesionalnej identity. Aj v postveľkomoravskom období i počas uhorského obdobia slovenských kultúrnych dejín sa v oficiálnom písomnom prostredí výrazne presadzovala latinská písomná tradícia, ktorá do veľkej miery súvisí predovšetkým s narastaním vplyvu latinskej konfesionalnej tradície.

V podkarpatskom a východoslovenskom prostredí poznačenom byzantsko-slovanskou kultúrno-religióznou tradíciou však aj počas celého tohto stáročného vývinu vznikali celý rad cyrilských písomností, ktoré poukazujú na ich spätosť s najstaršou vrstvou slovanského písomníctva. V týchto cyrilikou zapísaných prameňoch možno popri ich byzantsko-slovanskom kultúrno-religióznom charaktere doložiť aj jazykové javy, ktoré súvisia s najstarším horizontom kresťanskej kultúry Slovenov na našom území.

K takýmto písomným prameňom možno zaradiť napríklad cyrilský spis, ktorý obsahuje pravidlá cirkevného a svetského života. Text pamiatky vznikol na začiatku 17. storočia a obsahuje lexikálne jednotky (terminológiu), ktorá sa uplatňovala v najstarších slovanských

písomných prameňoch a písomnostiach spätých aj s veľkomoravským kresťanským horizontom. Medzi takéto lexikálne jednotky patrí náboženská terminológia, napr.: *komkanije*, *vladyka*, *kňaz*, *pop*, *mních*, *kaluger*, *oltár*, *služba*, *navečernica*, *masopust*. Popri nej však možno sledovať aj používanie lexikálnych jednotiek, ktoré dokazujú spätosť s každodenným životom človeka, napr.: *humno*, *čel'ad'*, *plátno*, *ceta*, *ocot* a ďalšie. Uvádzané príklady spolu s niektorými fonetickými i morfológickými javmi, ktoré možno podnes doložiť v nárečovom prostredí východného Slovenska, umožňujú tento cyrilský rukopis predstaviť ako súčasť miestnej písárskej tradície. Základnou podmienkou zrozumiteľnosti takéhoto právneho dokumentu je najmä jeho všeobecná prijateľnosť. Preto jednotlivé predpisy, ktoré obsahuje, musia byť vnútorne koncízne a predovšetkým zrozumiteľné širokému spektru používateľov. Práve zrozumiteľnosť a jednoznačnosť terminológie súvisí s jazykom obyvateľstva, ktoré sa týmito normami riadi.

Cyrilský rukopisný prameň s pravidlami či kánonmi o cirkevnom i svetskom živote zo začiatku 17. storočia tak predstavuje významnú právnu pamiatku, na základe ktorej možno v cirkvi byzantsko-slovenského obradu pod Karpatmi ešte pred vznikom Užhorodskej únie v roku 1646 predpokladať fungujúci a stabilný systém vychádzajúci z potrieb miestneho konfesijného prostredia.

Biblická próza v cyrilských rukopisných zborníkoch a ich vzťah ku kánonickým textom (na príklade litmanovských rukopisov z 18. storočia)

Príspevok sa venuje problematike vybraných cyrilských písomných pamiatok neliturgického charakteru, ktoré ponúkajú popri výskume teologických či lingvistických aspektov možnosť prehodnotiť aj vzťah oficiálnej kánonickej línie kresťanstva a folklórnosti či folklorizácie kánonických a hagiografických paradigiem v rámci kresťanskej kultúry.

Na príklade dvoch Litmanovských rukopisov (rukopis A a rukopis B) zo začiatku 18. storočia, ktoré obsahujú množstvo výkladov životov svätých (sv. Barbory, apoštola Andreja, Kozmu a Damiána, sv. Sávu, sv. Petra a Pavla...) sa pokúsime ilustrovať, že texty tohto tematického okruhu sú na rozdiel od kánonických biblických a hagiografických textov zaujímavé pre svoju neordinárnosť a ponúkajú možnosť nahliadnuť do tzv. ľudovej Biblie. Popri príbehoch zo života svätých sledované zborníky obsahujú aj texty starozákonných etiologických legend o stvorení sveta, o potope, o prvých ľuďoch i o prvom hriechu. Predpokladáme, že pri odpisoch a prekladoch z iných zapísaných predlôh skúmané cyrilské zápisy písomne fixujú aj ústne rozšírené a v ľudovom prostredí veľmi známe etiologické legendy a rozprávania o životoch svätých a zachovávajú v nich svoje špecifické funkcie.

Pověsti ze Skutků Římanů a Fysiologu v ugljanském sborníku *Ključ* jako odraz latinizačních procesů na Podkarpatské Rusi na přelomu 17.-18. století

Ugljanský sborník *Ključ* je sbírkou ponaučení, legend a exempel z podkarpatského prostředí z konce 17. nebo začátku 18. století. Předloha sborníku je neznámá, podobné kompilace poučných statí církevního a světského charakteru se však používaly při bohoslužbách jako poučné čtení místo kázání (Яворский, Ю. А.: Новые рукописные находки в области старинной карпаторусской письменности XVI-XVIII вв.ковъ. Praha: 1931).

Prostředí, ze kterého rukopis pochází, spadalo v té době pod jurisdikci pravoslavné církve, což mimo jiné potvrzují i polemické výpady na katolíky, uniáty a protestanty. Přesto byly do sborníku zařazeny poučné zkazky ze Skutků Římanů a Fysiologu. Skutky Římanů, známé také pod latinským názvem *Gesta Romanorum*, jsou středověkým latinským sborníkem legend ze života římských císařů, doplněných mravoučnými úvahami. Fysiolog je svéráznou středověkou encyklopedií, obsahuje poznatky o zvířatech a minerálech, doplněné o symbolický výklad. Oba sborníky pocházejí z latinského prostředí a předpokládáme, že se dostaly do ugljanského sborníku *Ključ* pod vlivem sousedního latinského prostředí.

***Reflexiones super ortu, religione, et habitationis
stativis gentis Ruthenae* – prameň o identite cirkvi
byzantsko-slovanského obradu na Slovensku
v druhej polovici 18. storočia**

V príspevku sa pokúsime o analýzu anonymného rukopisu s názvom *Reflexiones super Ortum, Religionem, et Habitationem (sic!) Stativis Gentis Ruthenae, ejusdemque Episcopis tum ante, quam post Ingressum Hungarorum in Pannoniam*, ktorého dva exempláre sa nachádzajú v Archíve Kongregácie pre náuku viery vo Vatikáne (Caprano UU7, Nr. 12, fol. 1r-13r; RR1b, Fasc. 6. F) a jeden exemplár vo Vatikánskom tajnom archíve (Nunziatura di Vienna 79, fol. 7r-18v).

Autorom správy je pravdepodobne Ján Bradáč (1732–1772), ako o tom svedčí nielen marginálna poznámka „Vicarii Apostolici Graecorum“ v jednom z exemplárov (RR1b), ale aj kontext spisového materiálu, v rámci ktorého sa v oboch archívoch *Reflexiones* nachádzajú. Táto správa o dejinách a stave cirkvi byzantsko-slovanského obradu v Uhorsku vznikla ako súčasť snáh o erigovanie Mukačevskej eparchie a bola odpoveďou na úsilie Jágerského biskupstva (biskup Karol Esterházi) o znemožnenie tohto procesu. Autor v správe tvrdí, že veriaci východného obradu na našom území boli „v pravej viere“ už pred príchodom Maďarov (čo môže byť poukazom na národnostný aspekt cirkevnoprávneho sporu) a že nepretržite zachovávali svoj obrad a mali svojich biskupov až do vlády Leopolda I. (1655–1705). Pohľad autora spisu *Reflexiones* na cirkev byzantsko-slovanského obradu v Uhorskom kráľovstve porovnáme s pohľadom Martina Sentivániho (*Dissertatio... de ortu, progressu et diminutione schismatis...*), Andreja Bačinského (tzv. Olšavského *Sermo*) a Joannikija Baziloviča (*Brevis notitia fundationis Theodori Koriathovits*). Hoci spis *Reflexiones* nie je odbornej verejnosti neznámy (por. Michal Lacko, *Unio Užhorodensis*, s. 149), osobitná pozornosť sa mu dosiaľ nevenovala.

**Stret východnej a západnej teológie v diele
Imago Vitae Monasticae (Cassoviae, 1802)
od Juraja Joannikija Baziloviča OSBM.
Teologicko-jazykové príklady**

V príspevku sa venujeme stretu východnej a západnej teológie, ktorý sa prejavuje v diele *Imago vitae monasticae (Cassoviae, 1802)*.

Asketický spis v latinskom jazyku, ktorého autorom je známy Juraj Joannikij Bazilovič, predstavuje literárnu pamiatku spätú s byzantským obradovým kontextom, v ktorom sa harmonicky spája slovanská mníšska tradícia s latinskou literárnou kultúrou. Svedčí tak o symbióze dvoch kultúrnych okruhov – Východu a Západu. Predstavuje grécko-slovanskú mníšsku duchovnú a vzdelanostnú tradíciu na území, kde dominovala latinská tradícia a vzdelávanie. V príspevku vysvetľujeme tento vzťah na viacerých teologicko-jazykových príkladoch v diele J. Baziloviča. Na viacerých miestach si možno všimnúť aj skutočnosť, ako si autor pri interpretácii konkrétnych príkladov a pojmov pomáha západnou náboženskou terminológiou. Paralelne však pri nej uvádza aj termíny východnej cirkvi. Autor spisu zároveň cituje pramene s odkazmi na latinských i gréckych cirkevných Otcov, ktorí sa vo svojich dielach zaoberali práve asketickou tematikou.

Mária Strýčková

Z glosára k cirkevnoslovansko-latinskému výkladu liturgie v prostredí cirkvi byzantského obradu na Slovensku

Symbiózu či koexistenciu východného a západného konfesionalizmu možno dobre dokumentovať v prostredí Mukačevskej eparchie aj na prelome 18. a 19. storočia.

V referáte sa budeme venovať osobitostiam latinskej a cirkevno-slovanskej terminológie používanej v prostredí byzantsko-slovanskej cirkvi na východnom Slovensku a v Podkarpatskej Rusi. Primárne budeme vychádzať z tvorby liturgistu, apologétu a duchovného formátora J. J. Baziloviča, konkrétne z diela *Толкованіє Свѣденнаго Литургіи Новаго Закона истинныя Безкровныя Жертвы* / *EXPLICATIO Sacrae Liturgiae Novae Legis veri Incruenti Sacrificii* (1815). Formou komparačnej analýzy a interpretácie sa pokúsime osvetliť osobitosti vybraných latinsko-cirkevnoslovanských paralelných terminologických korpusov, ktoré sa uplatňovali predovšetkým vo výkladoch k textom liturgie pre potreby užhorodského kňazského seminára.

Výsledky tohto porovnania načrtnú špecifiká obradového spoložitia latinskej a byzantskej tradície na pozadí byzantsko-slovanskej liturgickej praxe v Mukačevskej eparchii.

Mária Prokipčáková

Prejavy medzikultúrnych vzťahov Východu a Západu v irmologionovej tvorbe 18. storočia v Mukačevskej eparchii

V príspevku sa venujeme irmologionovej tvorbe v 18. storočí v historickej Mukačevskej eparchii v súvislosti s tým, čo sa vníma ako výsledok vplyvu či koexistencie latinskej a byzantsko-slovenskej tradície.

Irmologiony ako zbierky liturgických spevov zachovali na svojich stránkach nielen podobu tzv. *prostopinija*, ale aj špecifické grafické, jazykové a hudobné znaky, na ktoré môžeme v súčasnosti nazerať ako na externé výrazy západného kultúrneho vplyvu. Ten sa odzrkadlil predovšetkým v systéme hudobného zápisu v tzv. *kyjevskej notácii* a v používaní zložiek západnej hudobnej teórie. V súvislosti s hudobným obsahom jednotlivých nápevov sa budeme aspoň čiastočne venovať aj náznakom folklórnej hudobnej tradície. Vzájomný vplyv dvoch kultúrnych oblastí sa výrazne prejavil v jazyku liturgického textu i v marginálnych poznámkach. Na vybraných príkladoch prezentujeme znenia textových zápisov, ktoré vychádzali z miestneho, jazykovo zmiešaného prostredia. Venujeme sa aj otázkam repertoáru a jeho usporiadania, ktoré v istých súvislostiach tiež môžeme vnímať ako výsledok vplyvu západnej konfesionalnej tradície.

Tomáš Mrňávek

Křest a přijímání dětí v byzantské tradici

V přednášce se pokusíme prezentovat některá svědectví církevních otců, spisovatelů, životů svatých a liturgických textů, kde se hovoří o křtu dětí a přijímání eucharistie. Pokusíme o určitý průřez od starověku po 18. století, kdy bylo v katolické církvi zakázáno podávat eucharistii dětem, dokud nedosáhnou „užívání rozumu“ a tedy mohou rozlišit mezi obyčejným pokrmem a eucharistií.

Milan Gábor

Vplyv západného umenia na ikony a ikonostasy východnej cirkvi v období 17. – 19. storočia

V príspevku sa budeme venovať ikonám a ikonostasom v severo-východnej časti Slovenska, ktoré susedí s územím niekdajšej Haliče.

Zameriavame sa najmä na obdobie 17.–19. storočia, keď pod vplyvom západných umeleckých prvkov dochádza na ikonách a ikonostaso-
soch k ich postupnej premene. Na konkrétnych príkladoch a na základe porovnávania poukážeme na to, aké zmeny prinieslo západné ume-
nie pri písaní ikon a pri budovaní ikonostasov v chrámoch východnej
cirkvi v našom priestore.

Medzikultúrne vzťahy východnej cirkvi s latinskou v Uhorsku do konca 18. storočia

Zborník anotácií

Zost. Š. Marinčák – P. Žeňuch

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
Centrum spirituality Východ-Západ Michala Lacka
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Bratislava – Košice
2016

Publikácia vznikla v rámci projektu APVV-14-0029
s názvom Cyrilské písomníctvo na Slovensku do konca 18. storočia.

tlačená brožúra
ISBN 978-80-89489-26-8
EAN 9788089489268

e-dokument
ISBN 978-80-89489-27-5
EAN 9788089489275

tlačená brožúra
ISBN 978-80-89489-26-8

9 788089 489268

e-dokument
ISBN 978-80-89489-27-5
EAN 9788089489275